

Олександр Ткачук - кандидат історичних наук, радник Голови Служби безпеки України, співробітник Українського інституту національної пам'яті.

БАНДЕРОФОБИЯ РОСІЇ І ПОЛЬЩІ

За минулі десять років не пам'ятаю жодної значної міжнародної події, на яку б у Польщі та Росії не було протилежного погляду. Якщо в Росії лунає "слава", то в Польщі обов'язково відлунує "ганьба", або все зі знаком навпаки.

Що й говорити, у них різна цивілізаційна орієнтація.

І раптом сталося диво: офіційні представники обох країн "в один голос" заговорили в негативних тонах – про одне й те саме явище, точніше, особу. Здалося, що політичні полюси зрушили з місця, і над світом зникло силове поле геополітики, упали кордони, і стерлись межі понять – слон став моською, а моська – слоном.

Зауважте, негативне ставлення прозвучало не із приводу якихось антипольських чи антиросійських дій третьої сторони.

Воно стосується лише однієї окремо взятої людини – давно померлої і похованої далеко як від Росії і Польщі, так, власне, і від України. Прізвище цієї людини – Степан Бандера.

Формальна аргументація офіційних представників названих країн щодо присвоєння звання "Герой України" керівнику українського національно-визвольного руху 30-50-х років 20-го століття, делікатно кажучи, непереконлива.

Тому одразу виникає питання: що насправді криється за такою зворушливою однодушністю? Що є справжнім мотивом синхронної поведінки двох найбільших наших сусідів?

Про одне можна стверджувати однозначно: названа особа в мисленні державних еліт наших сусідів сприймається як певний знак, символ, що відображає загрозливу тенденцію для їхніх національних інтересів.

І вони намагаються її локалізувати.

Зовнішньополітичний аспект: позиція української влади

Характерною рисою зовнішньої політики української держави упродовж усього періоду новітнього існування були спроби вийти з-під впливу Росії. Тому політика "багатовекторності" Кучми й політика "євроатлантичних гасел" Ющенка насправді відображали лише різні форми однієї й тієї самої стратегії.

Сьогодні можна констатувати, що перша й друга фактично зазнали невдачі.

Звичайно, і Польща, і Росія мають щодо цих намірів різні інтереси. Польща зацікавлена, аби Україна максимально вийшла з-під впливу Москви, а Росія, як мінімум, хотіла б зберегти свій статус-кво.

При тому потрібно мати на увазі, що обидві країни надають цим стосункам вищого рівня значимості. Це їх "життєві інтереси", тобто такі, що є вирішальними для майбутнього обох держав.

Такий перший погляд на характер національних інтересів Польщі та Росії щодо України, безумовно, є правильним, але занадто загальним, тому схематичним.

На жаль, більшість українських політологів та журналістів далі цього висновку не йдуть, а глибший рівень аналітики одразу покаже, що окрім розходжень є в них і спільне. Росія й Польща не зацікавлені в становленні української держави як самодостатнього геополітичного гравця.

Наші політологи, що традиційно мислять у межах інструментарію "політики можливого", такий розвиток ситуації теж сором'язливо відкидають.

На відміну, скажімо, від російських і польських політичних прагматиків, які вважають його цілком можливим, і намагаються заблокувати. Вони вв'язують зовнішню політику України з її внутрішнім станом, розуміючи, що форма є лише відображенням внутрішнього змісту.

Тому вони прагнуть, звісно, з різним рівнем інтенсивності, впливати на внутрішньополітичний стан в Україні у вигідному для себе напрямку. Вони, якщо говорити прямо, *перешкоджають еволюції українських політичних партій у бік державницького мислення.*

Польщу й Росію цілком задовольняє сьогоднішній тип українського політика, який є похідним від панівного класу – "компрадорської буржуазії". Цей термін походить від іспанського слова *comprador* – покупець, тобто посередник між колонізаторами й автохтонним населенням.

Наша "компрадорська буржуазія" виросла зі штанців радянської номенклатури і їй психологічно комфортно відігравати подібну роль.

У глобалізованому світі їй відведена історична роль бути посередником між інтересами транснаціональних компаній і власним народом.

Ім'я Степана Бандери є символом зовсім іншого типу політика – основою якого є *фанатичне служіння національним інтересам.*

Звичайно, сьогодні подібної організованої сили в Україні немає. Але хто б у 1981 році сказав, що через десять років Україна проголосить свою незалежність? Або у 2000 році, що через чотири роки її струсне потужний вибух, який отримає назву "Помаранчева революція"?

Ніхто.

Філософія історії стверджує, що категорія "можливого" є неодмінною умовою будь-якого "розвитку", а розвиток людства ще нікому й ніколи не вдавалося зупинити. Народне прислів'я тут категоричне: хто стукає, тому відчиняють.

Зрозуміло, що український патріотизм (націоналізм, державницька ідеологія) корелюється у свідомості польських і російських геополітиків із завершенням становлення повноцінної політичної системи в Україні. А це, у свою чергу, сприятиме виникненню *потужної української держави*. Тобто перетворенню України з ринків збуту та ресурсів – у впливового геополітичного гравця Центральної Європи.

І такий розвиток ситуації їм здається загрозливим для власних національних інтересів.

Тому справжнім змістом їхніх вимог є спроба елімінувати, прибрати орієнтири державницького руху в Україні, вибудувати систему міжнародних, у тому числі й правових, перешкод для розвитку нашої політичної системи, а не банальна історична помста конкретній людині.

Підсумовуючи, можна сказати, що в діях Росії й Польщі в цьому питанні домінуючими є *геополітичні*, а не *ідеологічні* мотиви.

Тому дії нинішньої української влади щодо скасування звання "Герой України" Степанові Бандері, чи навпаки, ігнорування цих вимог, – найперше, свідчитимуть про зовнішньополітичні пріоритети команди Віктора Януковича, спроможність або неспроможність зробити Україну самостійним геополітичним гравцем.

По-друге, про здатність Партії регіонів – або еволюціонувати до державницького мислення, або так і залишитись, як говорять російські історики, партією "временщиків", наміри яких не виходять за межі злодійського інстинкту "накрасти й утекти".

Українська опозиція: вихід за межі непослідовності та спекуляції

Якість політичної системи України залежить не лише від характеру поведінки її владної частини, але й від опозиції. Бо це – дві нерозривні складові одного процесу.

Тому ми повинні пильно придивлятися до поведінки як однієї, так й іншої сторони. Розуміючи, що ставлення до таких проблем, як присвоєння/скасування звання "Герой України" Степану Бандері, є лакмусовим папірцем їхньої сутності.

Сьогодні в стані опозиції можна виокремити три центри впливу.

Перший, найпотужніший, з розгалуженою партійною системою, великою парламентською групою, серйозним бізнесовим підґрунтям, безсумнівно представляє блок Юлії Тимошенко.

Другий – це роздроблена група партій, що колись входила до блоку "Наша Україна".

І третій центр впливу – позапарламентська опозиція патріотичного гатунку. До неї входять організації, які себе позиціонують через проголошення радикальних гасел: "Свобода", УНСО та інші.

Офіційне ставлення БЮТу до постаті Степана Бандери виходить далеко за межі політичної дискусії "опозиція – партія влади". Воно здатне

позитивно вплинути на поглиблення еволюції поглядів усього суспільства в бік відновлення історичної пам'яті українського народу.

Тут особиста позиція Юлії Володимирівни має вирішальне значення.

До сьогодні Тимошенко старанно ухилялась від відповідей на подібні питання. Одні пояснювали це політичною кон'юктурою – острахом втратити частину прихильників у Східній Україні, інші – таємними домовленостями із кремлівською верхівкою. Дехто навіть натякав, що її посадили на гачок компромату, і вона не може з нього зірватись.

Але під кінець другого туру президентських виборів Тимошенко зважилась зробити півкроку вперед.

На запитання кореспондента про її ставлення до присвоєння звання "Герой України" Степану Бандері, вона сказала, що "всі герої, які насправді захищали в історичних процесах незалежність, повинні бути героями".

Тепер залишилось набратись духу і подолати останні півкроку, під обстрілом з усіх боків, промовивши: "Бандера – герой всієї України!"

Якщо ж з її боку триватиме й далі мовчанка – ми, українці, теж повинні ігнорувати її політичні ініціативи.

Оцінка ставлення деяких "радикальних" груп до Степана Бандери прояснює зовсім інші підтексти проблеми.

Нещодавно, на презентації художньої виставки "Літорость порубаного саду", відома київська художниця Людмила Семикіна заявила, що поняття "націоналіст" найкраще розкривається через категорію "відповідальність". Особисту – безумовно.

Спробуємо застосувати цей принцип оцінки до висловлювань деяких політичних діячів, що називали чи називають себе націоналістами.

Так, на початку 90-х років Олег Вітович, тоді один із лідерів УНА-УНСО, на мітингу в Рівному проголошував, "що потрібно втопити жидів у москальській крові".

Звичайно, радянська преса радісно підхопила ці, як би мовити, "одкровення".

Згодом, після розколу в УНСО, Вітович перейшов працювати до СДПУ(о) – партії Віктора Медведчука. Так усе таємне колись стає явним.

Декілька штрихів до історії ВО "Свобода". Вона починається зі створення у Львові так званої "Варти Руху" – структури, що згодом першою почала дискредитаційну кампанію проти Народного Руху України.

Пізніше залишки "Варти" було переформатовано у Всеукраїнський Рух, а ще далі – в соціал-національну партію України. У 2004 році СНПУ перейменували в "Свободу".

7 липня 2004 року на горі Яворина Олег Тягнибок, лідер "Свободи", у розпал виборчої президентської кампанії почав патякати про "московсько-жидівську мафію".

Це – у критичний для України час, коли кожен голос виборця був на вагу золота. Для чого це було зроблено?

Або останній інцидент ще з одним лідером "Свободи" – Іриною Фаріон у дитячому садочку. Хочу застерегти надто довірливих: це – не вчинок малохольної пані, яка не знає, що робить, а добре продумана провокаційна операція. Опосередковано про це свідчить присутність великої кількості телекамер на рядовому заході провінційного політика. Очевидно, наперед чекали, коли вона в дитячому садочку почне "ліпити" з українського націоналіста "маніакального дебіла".

Різниця між справжніми українськими націоналістами і такими "фаріонами" – як між УПА і легендованими під УПА загонами НКВС. Вивіска та сама, а нутро – зовсім інше.

Українське суспільство мусить навчитись відрізняти проблему повернення імені Степана Бандери до української історичної пам'яті – від спроби спекулювати на ньому. Це два протилежні один одному процеси.

Ключем до правильного аналізу ситуації є безумовний факт, що *без об'єднання навколо української ідеї більшості населення країни, щасливого майбутнього в нас не буде.*

Тому такі вчинки окремих політиків, що ведуть до поглиблення розколу країни, вигідні кому завгодно, але тільки не українцям.

Щодо нормальних людей у радикальних організаціях, а їх там більшість, – то їм потрібно або звільнитися від подібних осіб, або самим покидати такі структури.

Історичні документи проти антиукраїнських міфів

Один із найпоширеніших радянських міфів звинувачує Степана Бандеру і ОУН у погромах євреїв та поляків. Деякі вітчизняні політичні сили в унісон із закордонними недоброзичливцями України про це постійно трублять на всіх можливих форумах.

Узгоджена в часі тематична одноманітність провокацій породжує припущення про їхню *зкоординованість*.

А це, у свою чергу, підштовхує до визначення, що таке *сучасний колабораціонізм*.

Це серйозна тема, і вимагає окремого дослідження, а зараз – про історичну правду.

6 лютого 2008 року в службі безпеки України відбулися громадські історичні слухання на тему "Звинувачення проти "Нахтігалью" – історична правда чи політичні технології".

На них були оприлюднені матеріали, що спростовують радянські фальсифікати.

Зокрема, співробітники органів держбезпеки повідомили, що в державному архіві СБУ зберігається документ під назвою "До книги фактів". Це внутрішній циркуляр ОУН, у якому до низових підрозділів доводиться думка керівних органів, рекомендації, опис найважливіших подій тощо.

Варто процитувати уривок із нього без змін, бо лише правда здатна прояснити затуманену свідомість: "4-7,7.1941. Представники прибуввших до Львова у великому числі відділів гештapa звернулися різними дорогами до українських кругів, щоб українці урядили триденний погром жидів..." "Замість уряджувати маніфестаційні похорони політв'язнів, помордованих більшовиками", – говорили вони, – "краще зробити велику відплатну акцію на жидах. Німецькі ані поліційні, ані військові не будуть в цьому перешкоджати..."

"Керівні чинники ОУН, довідавшись про те, подали до відома членам, що це є німецька провокація, щоби скомпрометувати українців погромами, щоби дати претекст німецькій поліції до втручання й "роблення порядку". І найважлише – щоби відтягнути увагу й енергію українського загалу, від політичних проблем боротьби за державну самостійність – на слизьку дорогу анархії, злочинів і грабіжництва.

Уже 2-й Великий збір ОУН висказався рішуче проти будь-яких жидівських погромів. Такі тенденції засуджувались, як намагання окупантів відвертати увагу народних мас від корінних проблем визвольної боротьби.

В перші ж дні німецької окупації, ці постанови було реалізовано на практиці, забороняючи участь у погромах жидів, і протидіючи німецьким провокаціям.

Тільки завдяки рішучій позиції кадрів ОУН – не дійшло одразу по відходу більшовиків до масового вирізання жидів у Львові та в інших українських містах, незважаючи на величезну хвилю обурення, яке викликало замордування більшовиками 80 тисяч українських політичних в'язнів, і незважаючи на численні провокації німецького гештapa, щоби кинути українців до вирізання жидів".

Хотів би наголосити, що цей документ видано не після війни, а під час піку військових успіхів Німеччини.

Чий герой Степан Бандера?

Ще одне питання: Степан Бандера – герой для всієї України, чи тільки Західної?

Автор цих рядків сам родом із центральної України, і в нього не було родичів, що мали хоча б опосередковане відношення до ОУН-УПА, чи якогось іншого руху опору. Виховувався в типовому радянському середовищі.

Наприклад, пригадую, як десь на початку 70-х років до нас, у звичайне подільське село, з'їхались родичі з Херсона, Одеси й навіть Хабаровська. Після двох-трьох чарок, хтось із них запитує мого діда по матері Олександра

Ковальчука: "дядько Сашо, розкажіть, за що Вас нагородили медаллю "За відвагу"?"

Після невеликої паузи дід починає повільно розповідати: "Я служив у роті особливого призначення. Мені й ще двом солдатам керівництво віддало наказ захопити "язика". Нас вивели на ділянку, де був розрив лінії оборони. І, як стемніло, ми перетнули лінію фронту й заглибились до 8-ми кілометрів на німецьку територію.

Найшли дорогу, яка добре проглядалась, але мала лощину на повороті, у якій ми і залягли. Наперед у нас була домовленість, що стрілятимемо зліва направо, останнього залишаємо в живих і спробуємо полонити.

Сім – шість німців йшли безпечно, у повний зріст, голосно розмовляючи. До передової ще було далеко. Коли наблизились до нас так, що в ранкових сутінках навіть проглядались їхні обличчя, ми із трьох автоматів ударили впритул по них. "Наш" німець, оглушений несподіваним шквалом вогню, упав на землю і ніякого спротиву не вчинив. Роззброївши його, ми одразу кинулись до лінії фронту, щоб німці не встигли оточити район бою. А тим часом зі всіх сторін у небо полетіли ракети, почали прострілюватись небезпечні зони...

Нам пощастило, і ми встигли неушкодженими повернутись до своїх, – завершив розповідь дід, – за цю операцію нас усіх нагородили, мене – медаллю".

Таку, чи подібну розповідь, чуло багато людей, родичі яких служили в Червоній армії.

Ми шануємо наших предків, і по-іншому бути не може. Вони чесно виконували свій обов'язок. І до тих, хто **не брав** участі в каральних операціях проти українського населення, відчуваємо лише повагу.

Але як би ми їх не любили, не шанували – їхня війна знищувала лише одне зло: **фашизм**.

Інше й, можливо, потворніше – **комунізм** – залишалось недоторканим.

Більше того, саме на їхніх стражданнях, пролитій крові, воно стало ще сильнішим. І Україна була віддана цьому злу на поталу. Ця війна вела до глухого кута.

Українська повстанська армія воювала як **проти фашистів**, так і **проти комуністів**.

У цієї війни було майбутнє: **незалежна демократична Україна**.

Нехай не одразу, через боротьбу наступних поколінь, але вона наближала свободу для українців.

Це фактично була священна війна. Вона мала всі ознаки релігійної місії: відторгнення абсолютного Зла, повернення сил, що повстали проти Бога.

І в цьому сенсі Степан Бандера та Роман Шухевич, як керівники цієї священної війни, стоять у великому історичному ряді поруч із найславетнішими українцями: Володимиром Великим, Богданом Хмельницьким, Іваном Мазепою, Симоном Петлюрою.

Ми – українці! Незалежно від того, у якій армії воювали наші предки – Червоній чи УПА. Незалежно, де живемо – на заході чи сході, незалежно, де працюємо – у правозахисній організації чи правоохоронних органах. Незалежно, скільки в кого якої крові...

І ми всі, кому не байдужа доля України, повинні скрізь і завжди одноставно відповідати: Бандера – наш герой, герой – України!

[Українська Правда](#)

Березень 2010